

הרב יואל פרידמן

לזכרו של מורנו ורבנו הרב מרדכי שטרנברג זצ"ל

ביום שלישי י"ב בכסלו עלה מורנו ורבנו הרב מרדכי שטרנברג זצ"ל לגנזי מרומים ונפרד מאיתנו - רבים רבים היינו תלמידיו. הוא לימד במשך שנים רבות ובמסגרות שונות - בראש ובראשונה בישיבת מרכז הרב, ולאחר מכן בישיבת הרי"המור ובמקומות נוספים ברחבי הארץ. אין ספק שהשפעתו בלימוד התורה בכלל ובלימוד העיון בפרט גדולה היא עד מאוד - זכה הוא וזכינו אנחנו יחד עם כל עם ישראל.

במשך כל השנים היה הרב קרוב למכון התורה והארץ. לעיתים התייעצנו איתו, בפרט בהקשר למדיניות שיש לנקוט לקראת שנת השמיטה. ראוי לציין שבשיחות איתו הרב שטרנברג תמיד השרה אווירה נעימה של דיון ומו"מ שנהוג לקיים אצל חברותו, ולא אווירה של שיחה בין תלמיד לרבו. ברצוני להעלות בקצרה על הכתב שתי אנקדוטות מדיונים שערכו איתו רבני המכון.

(א) הרב תמך מאוד ב'אוצר הארץ'. הוא סבר שאכן היתר המכירה הוא צורך והכרח, אך לצרכן עדיף לרכוש ירקות מגבולות עולי מצרים ופירות של אוצר בית דין. כמו כן הוא טען שאין להעצים את עניין אכילת פירות שביעית, ועיקרה של השמיטה הוא השביטה מן המלאכות החקלאיות. בנקודה זו נסב דיון בין הרב מרדכי זצ"ל לבין הרב יהודה עמיחי שליט"א. אצטט כמה משפטים מתוך מכתב שכתב לרב עמיחי, וזו לשונו:

...אלא הוא דין וענין השביעית - אתה לא הבעלים... והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו' ולבהמתך ולחיה וכו' - זו התוצאה והדין של התוצרת - אתה אינך הבעלים. וגם לרמב"ן שמנה לכם לאכלה כמצוות עשה, ולמגלת אסתר ולרב זצ"ל שזו מ"ע ולא רק איסור עשה כחזו"א, אך לא נכון שרצתה תורה שיהיו פירות ותוכל לאכול, אלא שאם יש פירות קדושים בקדושת שביעית, שיש דין ומצוה באכילתם, כי כך דיננו בהם, לאכלה ולא לסחורה ולא להפסד וכדו'. ולא מצד מעלתנו שאכלנו פירות שביעית... אלא שאם אין יכולת, כרגע, לקיים כך חקלאות בא"י מסיבות שונות, עלינו להשתדל שיוכלו גם בשביעית לקיים חקלאות. גם היתר מכירה וגם אוצר בית דין, שמטרתם היחידה והקדושה היא אפשרות קיום החקלאות בא"י. ואוצר בית דין יאפשר את זה, תוך כדי השבתת הקרקעות כמה שיותר - אם זה אפשרי בעבודות של לאוקמי בלבד? ובזה מעלתו גדולה מאד. להיתר המכירה - יש לצערנו מעלה במניעת מכשולות מציבור הצרכנים וגם מהחקלאים שאינם שומרי תורה ומצוות, וכשיש צורך בעבודות לאברוי.

בתשובתו כתב בין היתר הרב יהודה עמיחי שלדעת מרן הרב קוק זצ"ל בוודאי יש מצווה לכתחילה להעדיף אכילת פירות שביעית מצד קדושת הפירות, וכדוגמת אכילת תרומה,

ולכן כתב הרב קוק זצ"ל בקונטרס אחרון: "י"ל שאסור לשבת בתענית רשות מי שיש לו פ"ש כל זמן שלא אכלו'. ועוד כתב הרב קוק זצ"ל שמן הראוי אפילו ליטול ידיים לפני אכילת פירות שביעית.

(ב) ביום עיון של המכון לכבוד ט"ו בשבט תש"ע, אני - התלמיד - העברתי שיעור בנושא 'חייב ערלה בנצרים שיוצאים מן השורש'. והנה באחת השורות הראשונות באולם יושב הרה"ג מרדכי שטרנברג ומאזין לסדרת ההרצאות של הכנס. אכן שנים רבות נהג הרב להשתתף בכנס, כי המצוות התלויות בארץ ותורתה של ארץ ישראל היו קרובות לליבו. הבאתי בשיעור את דעתם של הגרש"ז אוירבך והגר"ש ישראל, לפיה בעצים שמטבעם רגילים להוציא נצרים מן השורש, אין הנצרים חייבים בערלה. או אז קם הרב וטען בנועם האופייני לו שזה דווקא כשהנצרים יוצאים צמוד לעץ. וכך כתבתי במאמר שפרסמתי לאחר יום עיון:

הרה"ג מרדכי שטרנברג (ביום העיון, מכון התורה והארץ, תש"ע) רצה לטעון שנצרים שיוצאים מן השורש פטורים רק אם הם באים במקום הגזע הראשון, וכדוגמת האילן שכלים ענפיו מן השורש. אך אם הנצר יוצא מן השורש בצד הגזע הראשון, בוודאי נחשב אילן חדש וחייב. נקודת המוצא של סברה זו היא שיש לפטור את הנצר כאשר הוא מתחדש באופן טבעי וגם ניכר שהוא חלק מן האילן הראשון, אך אם אינו חלק מן האילן הראשון יש לחייבו בערלה. לבסוף הסכמתי עם הרב שטרנברג שכך יש לומר לסברת הגרש"ז אוירבך, אך לדעת הגר"ש ישראלי יש לפטור בכל הנצרים שדרכם לצמוח ליד העץ, ורק במקרה שנקצץ ובטלה נטיעה ראשונה - חייב בערלה. בע"ה נשתדל ללכת בדרכיו להמשיך להפיץ תורתה של ארץ ישראל בכל מרחבי ארצנו, מתוך מסירות נפש ומתוך ענווה ונועם הליכות. תנצב"ה.

